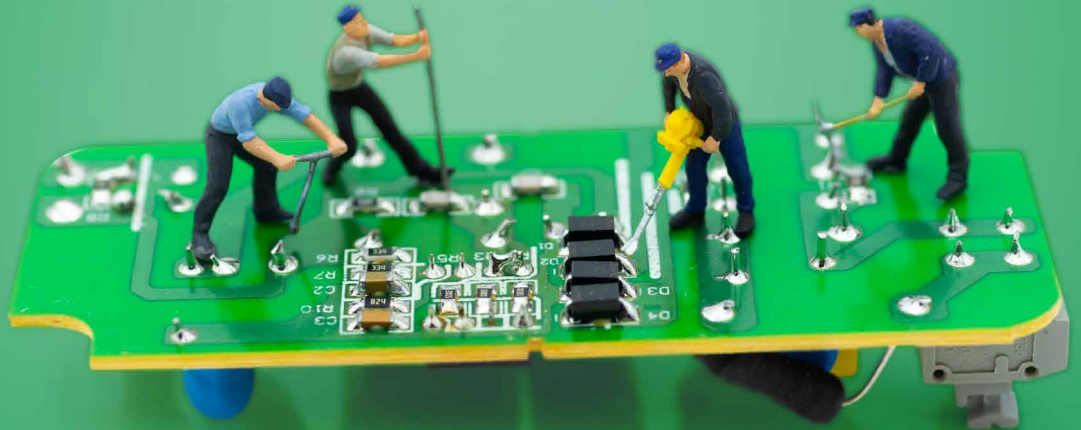

Endüstriyel Üretim

Sektörel Bakış

2019

kpmg.com.tr

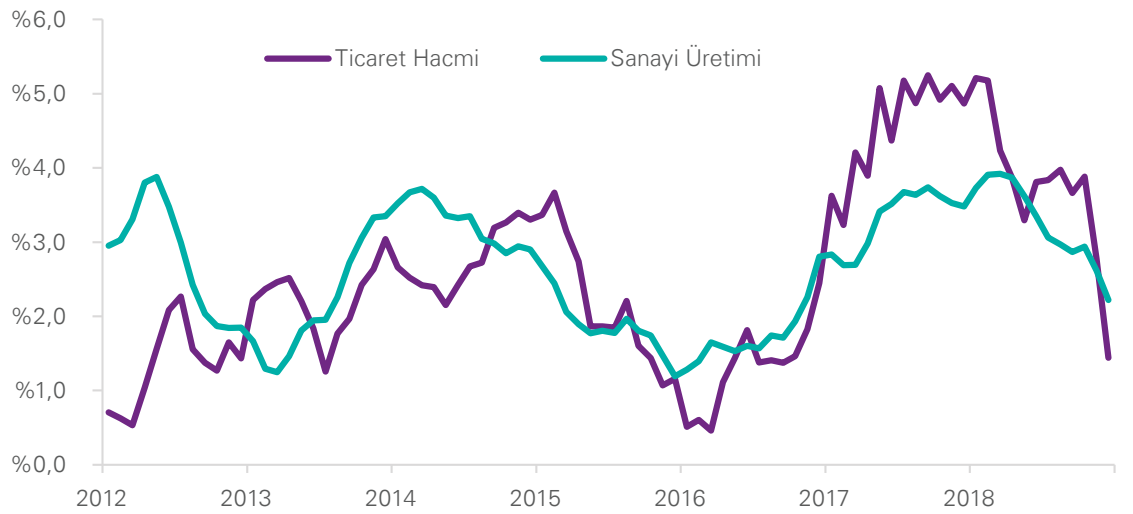
Dünya'da endüstriyel üretim

Son beş yılda bilgi teknolojilerindeki gelişim dünya genelinde birçok sektörde olduğu gibi, sanayideki iş modelleri ve organizasyonel yapılarda önemli değişiklikleri beraberinde getirdi. Yeni teknolojiler, sanayi üretiminde verimlilik artışlarının yanında orta vadede üretim maliyetlerinin hızlı bir şekilde aşağı çekilmesini sağlıyor. Ayrıca ileri teknolojik gelişmelerin yanında 2016 ortalarından bu yana dünya ticaretindeki güçlü performans ile senkronize bir şekilde sektörde büyümek için büyük bir yarış yaşandı. Diğer bir ifadeyle teknolojik dönüşüm, büyüme görünümünün pozitif olduğu dönemde bir tehdit olmaktan ziyade, büyük bir fırsat olarak görüldü. Bu nedenle sanayi şirketleri yatırımlarını hızlandırarak üretim kapasitelerini genişlettiler.

Ancak dünya sanayi sektörü 2018 yılının ikinci yarısında belirginleşmek üzere yeniden yavaşlamaya başladı. Özellikle ABD'nin başta Avrupa ve Çin'den ithal edilen mallara gümrük vergisi uygulama adımları ile başlayan süreç ve İngiltere'nin AB'den ayrılması sürecinin anlaşmasız olabileceğine yönelik belirsizlikler, 2018 yılında tüm dünyada finansal piyasalarda oynaklığı artırdı ve endüstriyel üretiminin görünümünü bozmaya başladı.

Dış ticaretteki korumacı tedbirler en çok ihracatçı konumdaki ülkelerin sanayi sektöründe genel bir yavaşlamaya yol açarken iç talebi güçlü ülkeler bu süreçten görece sınırlı etkilendiler. Bununla birlikte, dış talepteki zayıflamanın yanında finansal koşullardaki sıkılaşma ile iç talebi zayıflayan ülkelerin sanayi sektöründeki ivme kaybı daha sert oldu. 2016 sonrasında küresel ticaretteki genişleme ile birlikte sanayi üretimi de hız kazanmıştı. 2017 yılında yüzde 4,7 olan dünya ticaret hacmi büyüme hızı 2018 yılında yüzde 3,3'e inerken, sanayi üretimi yüzde 3,4'ten yüzde 3,1'e yavaşladı. Ticaret hacmi Mart 2019 itibarıyla yüzde 0,5 oranında ilerleme kaydederken, bu oran sanayi üretiminde yüzde 0,8 seviyesinde oldu .

Dünya reel ticaret hacmi ve sanayi üretimi (3 aylık ortalama yıllık değişimler)

Kaynak: Hollanda Merkezi Planlama Bürosu (Central Planning Bureau)

2018 yılında, dünya sanayi üretiminin yarısından fazlasını gerçekleştiren gelişmiş ekonomilerdeki yavaşlama daha belirgin oldu. Gelişmiş ekonomiler arasında en zayıf performans dünyanın ihracat merkezleri olan Japonya ve Euro Bölgesi'nde gözlenirken, ABD güçlü iç pazarı sayesinde yüksek büyüme performansı sağladı.

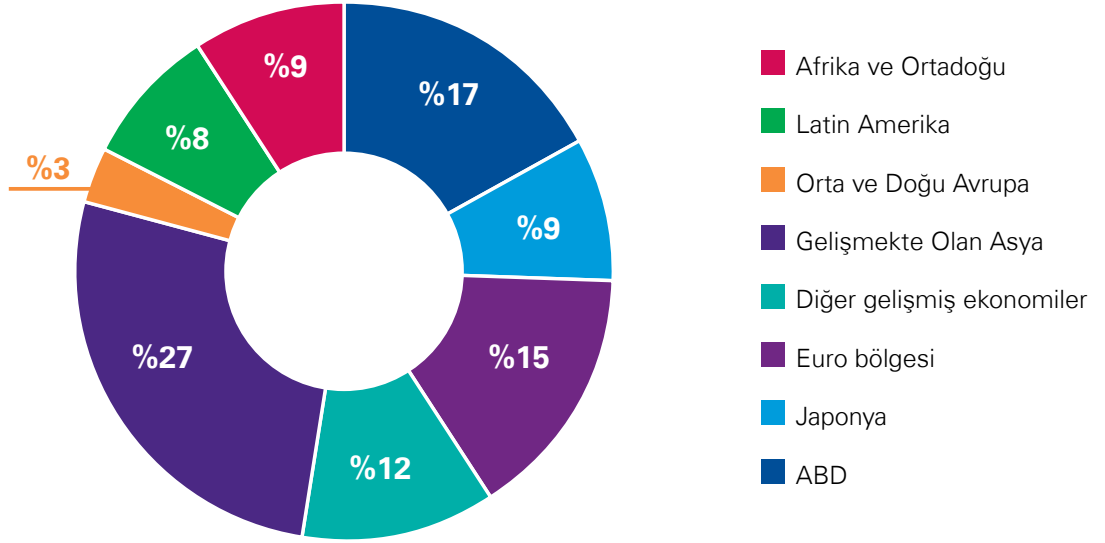
Bununla birlikte, gelişmekte olan ekonomiler arasındaki en zayıf performans ise Latin Amerika ekonomilerinde görüldü. Bununla birlikte, iç pazarları son 10 yılda önemli bir büyüklüğe ulaşan gelişmekte olan Asya ve Avrupa ekonomilerinde yavaşlama şimdilik sınırlı kaldı. Ancak söz konusu iki bölge, sırasıyla Japonya ve Euro Bölgesi endüstrilerinin tedarikçi ekonomileri konumundalar. Dünya ticaretindeki yavaşlama ve dolayısıyla endüstriyel üretimdeki zayıflama devam ederse gelişmekte olan Asya ve Avrupa ekonomilerinde de endüstriyel üretimin belirgin olarak ivme kaybedebileceği düşünülüyor.

İhracat yıllık değişimleri						
	Dünya	Gelişmiş ekonomiler	ABD	Japonya	Euro bölgesi	Diğer gelişmiş ekonomiler
2014	%2,8	%2,3	%3,3	%1,8	%1,7	%3
2015	%2,2	%2,1	%-1,1	%2,7	%2,3	%3,5
2016	%1,5	%1,2	%-0,3	%1,8	%1,8	%0,8
2017	%4,3	%4	%4,1	%6,7	%3,9	%3,5
2018	%3,1	%2,5	%4,9	%2,6	%1,6	%2,7
	Gelişmekte olan ekonomiler	Gelişmekte olan Asya	Orta ve Doğu Avrupa	Latin Amerika	Afrika ve Ortadoğu	
2014	%3,5	%4,2	%-0,6	%4,8	%1,5	
2015	%2,2	%0,8	%0,1	%9,1	%4,5	
2016	%2	%0,8	%3,6	%4,1	%4,5	
2017	%4,6	%5,9	%5,1	%3,7	%1	
2018	%3,8	%4,4	%3,6	%3,5	%1,4	

Sanayi üretimi yıllık değişimleri						
	Dünya	Gelişmiş ekonomiler	ABD	Japonya	Euro bölgesi	Diğer gelişmiş ekonomiler
2014	%3,2	%2,3	%3,1	%1,8	%0,8	%3,4
2015	%1,7	%0,4	%-1,0	%-1,2	%2,0	%1,8
2016	%1,9	%0,2	%-1,9	%0,2	%1,7	%1,4
2017	%3,4	%2,8	%1,6	%2,6	%3,1	%4,3
2018	%3,1	%2,4	%4,0	%0,9	%1,0	%2,6
	Gelişmekte olan ekonomiler	Gelişmekte olan Asya	Orta ve Doğu Avrupa	Latin Amerika	Afrika ve Ortadoğu	
2014	%4,1	%6,6	%1,4	%-0,6	%0,3	
2015	%3,0	%4,6	%-1,6	%-2,3	%3,1	
2016	%3,6	%5,4	%1,9	%-3,5	%3,6	
2017	%3,9	%5,6	%2,9	%-0,8	%0,7	
2018	%3,7	%5,5	%2,8	%-2,1	%1,1	

Kaynak: Hollanda Merkezi Planlama Bürosu (Central Planning Bureau)

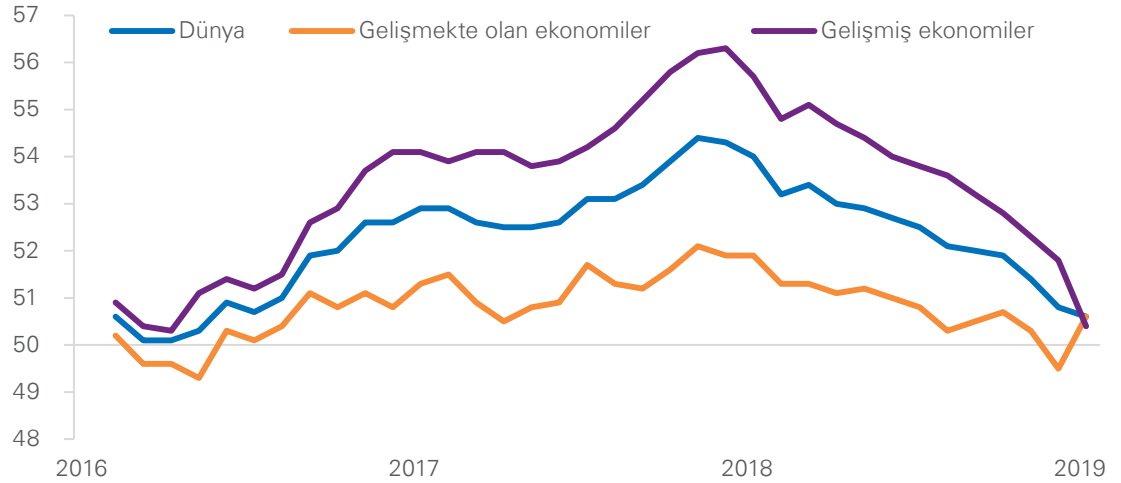
2010 İtibarıyla dünya sanayi üretiminde ağırlıklar

Kaynak: Hollanda Merkezi Planlama Bürosu (Central Planning Bureau)

Öncü veriler, dünya endüstriyel üretimindeki yavaşlamanın bir süre daha devam edeceğine işaret ediyor. Dünya genelinde yapılan anketlerde satın alma yöneticileri endeksleri (Purchasing Manager Index-PMI) 50 seviyesinin üzerinde kalarak aktivitenin hala artmaya devam ettiğini belirtmeler de yavaşlamanın sürdüğünü teyit ediyorlar. Haziran 2016 sonrası ilk kez Ocak 2019'da daralma bölgesine inen gelişmekte olan ekonomilerin öncü göstergeleri, şubat ayında tekrar 50 kritik seviyesinin üzerine döndü. Öte yandan gelişmiş ekonomilerde PMI, 2019 yılı ile birlikte daha keskin bir şekilde yavaşlamaya işaret ediyor.

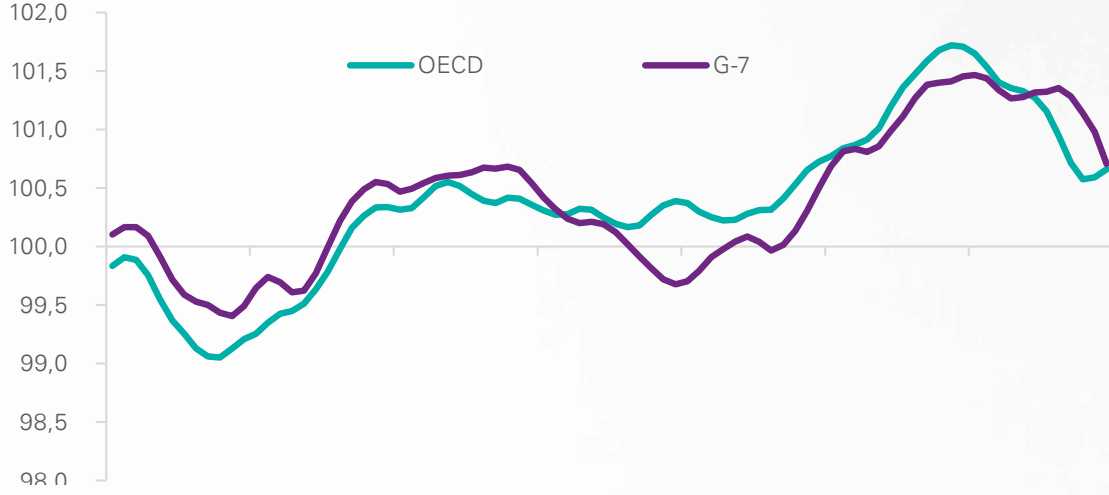
İmalat sanayi satın alma yöneticileri endeksleri (PMI)

Kaynak: Markit

OECD tarafından hesaplanan sanayi sektörü güven endeksleri de gelişmiş ekonomilerde (G-7) sanayi sektöründe güven kaybının sürdüğünü teyit ederken, tüm OECD ekonomilerinde 2018'in sonlarına doğru bir dengelenme çabalarının olduğuna işaret ediyorlar.

Sanayi sektörü güven endeksi (uzun dönem ortalama=100)

Kaynak: OECD

ABD ve Çin arasındaki ticaret görüşmelerinde ilerleme kaydedildiğine yönelik son günlerdeki ılımlı mesajlara karşın, Brexit sürecine ilişkin tartışmalar ve jeopolitik gerilimler dünya genelinde ticaretin ve endüstriyel üretimin görünümü üzerindeki aşağı yönlü riskleri canlı tutuyor. Uluslararası Para Fonu (IMF), dünya ekonomisinde büyümenin zayıfladığını belirtirken, 2019 ve 2020 yıllarına ilişkin tahminlerini aşağı yönlü güncelledi. Buna temel gerekçe olarak, küresel ticarete yönelik yüksek gerilimi gösterdi. Ayrıca Almanya'daki yeni emisyon standartlarının ve Japonya'daki doğal afetin otomotiv başta olmak üzere sanayi üretiminde yaptığı aşağı yönlü baskıya dikkat çekti. IMF'in kendi ölçümlerine göre 2017 yılında yüzde 5,3 olan dünya ticaret hacminin büyüme hızı, 2018 yılında yüzde 4,0 seviyesine geriledi. Gelecek iki yılda ise IMF'ye göre dünya ticareti makul bir yaklaşımla bu hızı koruyacak. Bu ortamda dünya genelinde büyüme hızının 2017 yılındaki yüzde 3,8'den 2018 yılında yüzde 3,7'ye indiği hesaplanırken, 2019 yılında büyümenin yüzde 3,5'e düşeceği öngörülüyor. 2020 yılında ise küresel büyümenin yüzde 3,6'ya toparlanacağı tahmin ediliyor.

Türkiye Pazarı

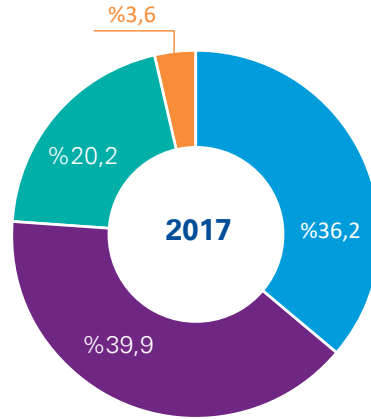
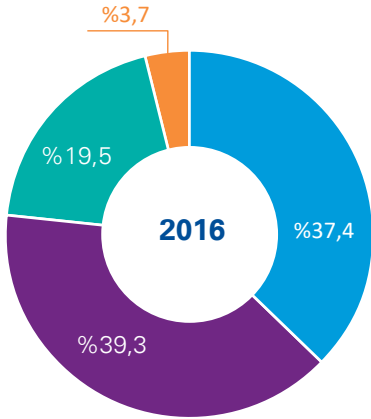
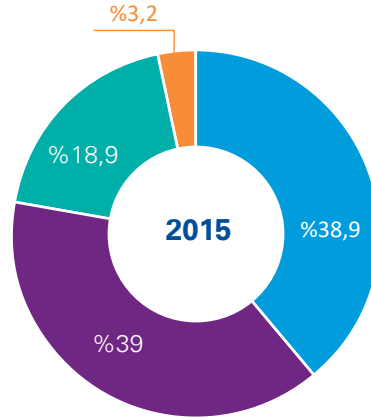
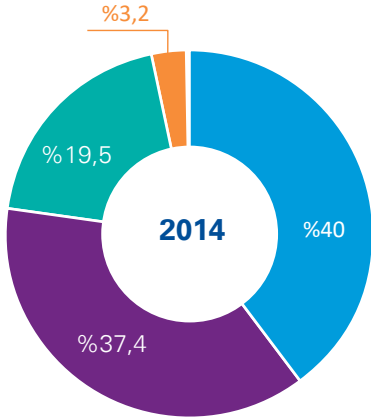
Türkiye’de Endüstriyel Üretim:

Küresel tedarik zinciri içerisinde önemli bir konuma sahip olan Türkiye endüstriyel üretimi, genel itibarıyla dünyadaki eğilimlerle uyumlu hareket ediyor. Bilişim teknolojilerindeki gelişmeler sektörün üretim yapısında dönüşümlere yol açıyor. Ancak diğer pek çok gelişmekte olan ekonomide olduğu gibi, Türkiye’de de bu süreç görece daha yavaş gerçekleşiyor.

Kısa vadeli makroekonomik dalgalanmaların, öz kaynak ve nitelikli işgücünün yetersizliğinin yanında Türk sanayinin teknoloji yoğunluğu bu dönüşümün hızını belirliyor. Son yıllarda düşük teknoloji yoğunluklu üretimden orta ve yüksek yoğunluklu üretime doğru kademeli bir geçiş olsa da henüz ekonomide büyük bir dinamizm sağlayacak seviyelere ulaşamadı.

İstanbul Sanayi Odası’nın (İSO) Türkiye’nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu Araştırması’na göre, üretilen katma değer itibarıyla teknoloji yoğunluğunda son yıllarda bir miktar iyileşme sağlandı. Ancak hala orta ve yüksek teknolojilerin payı yüzde 25 seviyesinin bile altında seyrediyor. Bu da sektörün küresel rekabette öne çıkışını sınırlıyor. Teknoloji düzeyini artıracak Ar-Ge harcamalarında son yıllarda verilen teşviklere rağmen ciddi bir artış kaydedilemedi.

Bununla birlikte, kısa vadede Türkiye’de endüstriyel üretimi küresel ve yurtiçi ekonomik gelişmeler daha çok etkiliyor. Yurtiçinde finansal koşullardaki sıkılaşma ve talepteki zayıflamanın yanında küresel ticaretteki korumacı eğilimler ve Brexit kaynaklı belirsizlikler sektörün görünümünü olumsuz etkiliyor.

■ Yüksek ■ Orta yüksek ■ Orta düşük ■ Düşük

Kaynak: ISO 500, 2017

GSYH ve sanayi üretimi

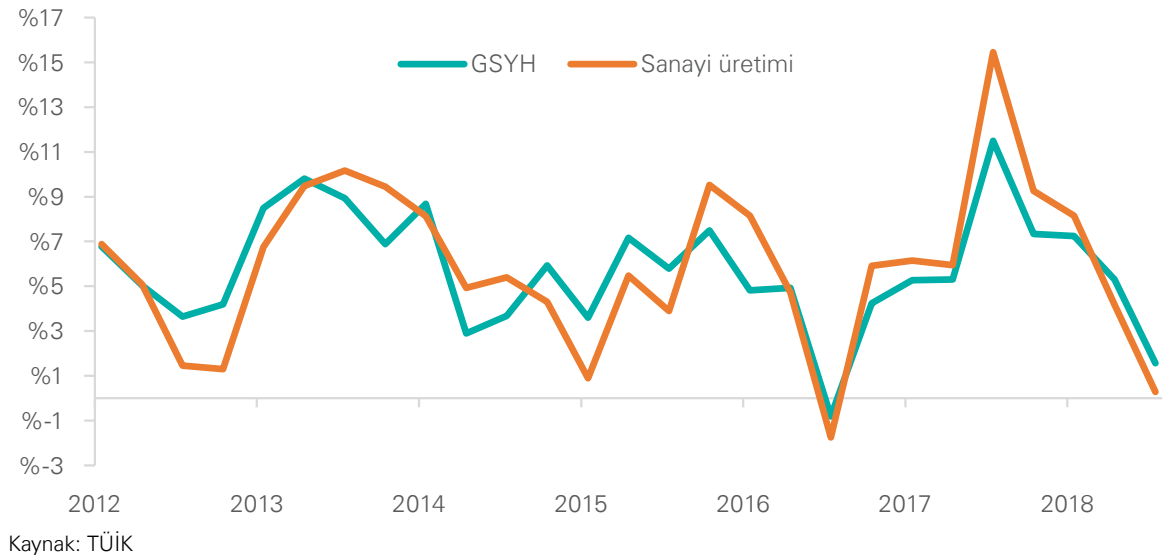
2011-2017 döneminde Türkiye ekonomisi dalgalı bir seyir izlese de yüzde 6,6 oranında ortalama bir yıllık büyüme temposu yakalamıştı. Bu dönemde Türkiye’de endüstriyel üretimin brüt katma değerindeki artış hızı ise yüzde 7,8 seviyesine ulaşmıştı. Endüstriyel üretim içinde ise imalat sanayinde büyüme hızı yüzde 8,2 seviyesine çıkmıştı. Bu güçlü performansta dış talebin de desteği ile sektörün ciro artışının birim üretim maliyetlerinin üzerinde kalması etkili olmuştu. Diğer bir ifadeyle Türkiye sanayi sektörü büyüme ve karlılık açısından olumlu bir dönem yaşamıştı.

2018 yılına gelindiğinde ise sektör iç talepteki zayıflamanın yanında, küresel tedarik zincirindeki önemli rolü nedeniyle dünyadaki olumsuz gelişmelerden etkilenmeye başladı. Ayrıca üretim maliyetlerindeki hızlı artış, talebin zayıf kaldığı bu ortamda fiyatlara yansıtılamazken, brüt katma değer artış hızı genel ekonomideki yavaşlamadan daha sert gerçekleşti. Bu nedenle 2018’in ilk üç çeyreğinde toplam GSYH yıllık büyüme temposu yüzde 4,7 olarak gerçekleşirken, sanayi sektörü brüt katma değerinde artış hızı yüzde 4,2 olarak gerçekleşti. Özellikle üçüncü çeyrekte toplam GSYH büyümesindeki yüzde 1,6’lık sonuca karşın, sanayide sadece yüzde 0,3’lük bir brüt katma değer artışı kaydedilebildi. 2019 birinci çeyrek itibarıyla, bir önceki yılın Mart ayına göre hacim endeksi olarak bakıldığında, sanayi sektörünün katma değeri yüzde 4,3 azaldı.

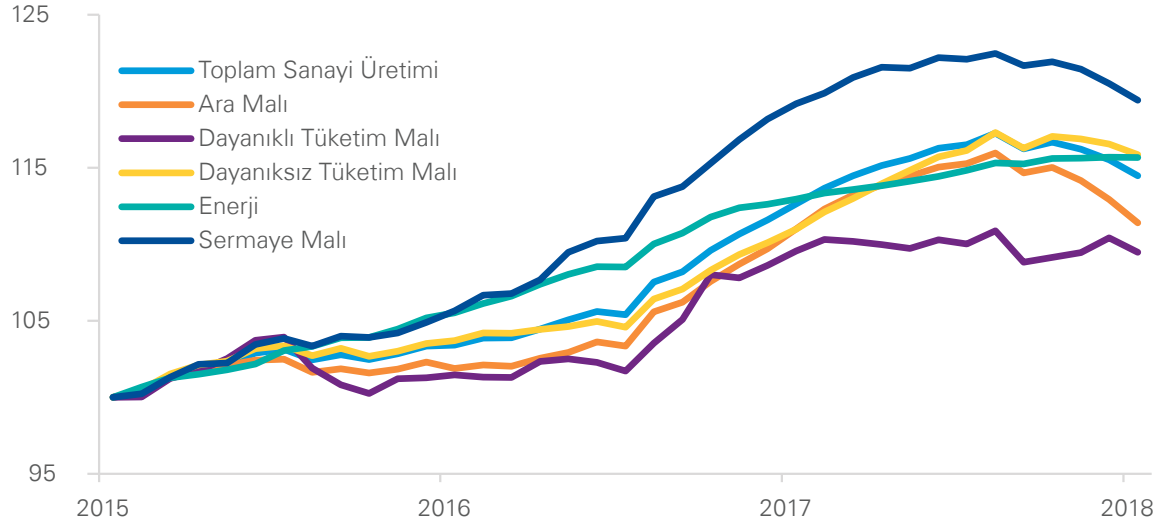
Yılsonuna gelindiğinde ise sanayi üretimi aralık ayında bir önceki yılın aynı ayına göre yüzde 9,8 azaldı. Sanayi üretimi bir önceki aya göre ise yüzde 1,4 geriledi. Alt sektörler incelendiğinde söz konusu ayda, madencilik ve taş ocakçılığı sektörü endeksi bir önceki yılın aynı ayına kıyasla yüzde 2,1, imalat sanayi sektörü endeksi yüzde 10,8 ve elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtım sektörü endeksi yüzde 1,2 azaldı. Sanayi üretimindeki bu gerileme sonucunda, 2018 yılının dördüncü çeyreğinde yüzde 3 daralan Türkiye ekonomisi, yıl genelinde ise yüzde 2,6 büyüme kaydederken sektör büyüme hızı yüzde 1,1 ile sınırlı kaldı. Ancak 2019’un ilk çeyreğinde de büyümenin öncü göstergesi olan sanayi üretimindeki kan kaybı sürdü.

Üretim çarklarındaki yavaşlamanın 2019’un ilk çeyreğine de sarkması beklenirken, Mart 2019 verilerine göre, sanayi üretimi bir önceki yılın aynı ayına kıyasla yüzde 2,1 artarken, yıllık yüzde 2,2 daralma kaydetti ve tahmin edilenden daha iyi bir performans gösterdi. Alt sektörler bazında Mart ayında madencilik ve taş ocakçılığı sektörü bir önceki aya göre yüzde 4,1 ve imalat sanayi yüzde 2,2 artarken, elektrik, gaz ve buhar sektörü yüzde 0,6 oranında geriledi. Genel tabloya bakıldığında sanayi üretimi 2019 ilk çeyreğinde, bir önceki yılın ilk çeyreğine göre yüzde 4,8 azaldı. Bir önceki çeyreğe göre Mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış sanayi üretimi yüzde 1,7 oranında artış gösterdi.

Yıllık değişimler

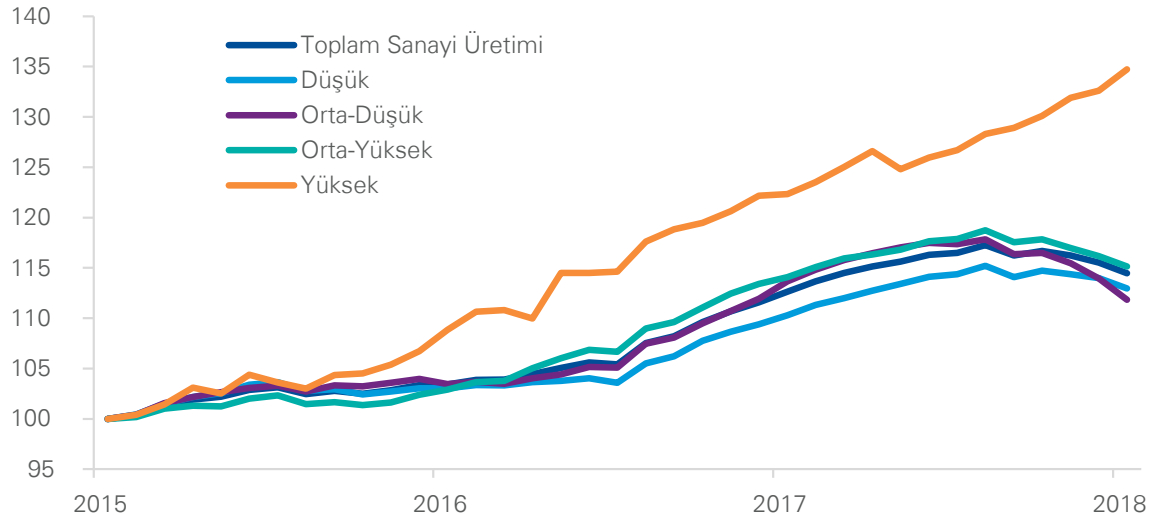
Ana gruplara göre 12 aylık ortalama sanayi üretimi (2015=100)

Kaynak: TÜİK

Türkiye sanayisinin teknoloji yoğunluğuna göre yakın dönem eğilimlerine bakıldığında kayda değer bir ayrışma dikkat çekiyor. Toplam üretim içinde sınırlı bir paya sahip olan yüksek teknolojili üretimde 2018 ikinci yarıda üretim yüzde 5,0 artarken, yine ağırlıklı olarak dış talebe göre üretim yapan orta-düşük ve orta-yüksek teknoloji yoğunluklu üretimde daha sert üretim kayıpları gözleniyor. Söz konusu iki grup sırasıyla yüzde 5,1 ve yüzde 3,0 oranında azalırken düşük yoğunluklu üretimde daralma yüzde 2,0 seviyesinde kaldı. 2019 Mart verilerine göre yüksek teknolojili üretim bir önceki yılın aynı ayına göre yüzde 13,5 artarken, orta-yüksek ve orta-düşük teknoloji yoğunluklu üretimde sırasıyla yüzde 2,5 ve yüzde 9,0 oranında daralma yaşandı. Düşük teknoloji yoğunluklu üretim ise yüzde 0,6'lık bir artış gösterdi.

Teknoloji yoğunluğuna göre 12 aylık ortalama endüstriyel üretim (2015=100)

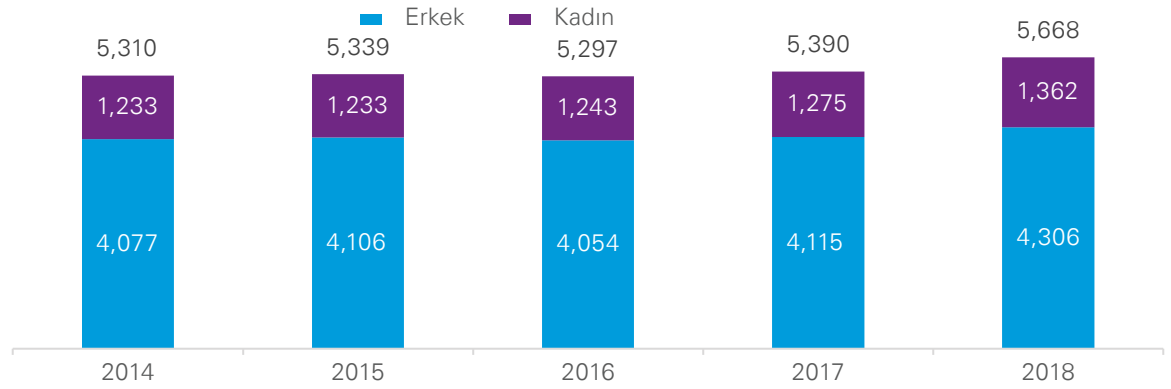
Kaynak: TÜİK

Sanayi sektörü istihdamı ve işgücü maliyetleri

Sanayi sektöründe üretim özellikle 2018'in ikinci yarısında belirgin bir ivme kaybı yaşasa da istihdamda henüz belirgin bir gerileme gözlenmiyor. Haziran'da zirve seviyesine çıkan endüstriyel üretimde istihdam, sonraki aylarda dalgalı bir seyir izleyerek yılsonuna kadar yaklaşık 80 bin kişi azaldı. Ancak yıl geneline bakıldığında, toplam istihdamın endüstriyel üretimde yıldan yıla artış eğilimini koruduğu görülüyor.

2017 yılında 4 milyon 115 bin kişi olan sanayi sektörü erkek istihdamı 2018'de 4 milyon 306 bin kişiye, kadın istihdamı ise 1 milyon 275 bin kişiden 1 milyon 362 bin kişiye çıktı. Böylece sektörde kadın istihdamın toplam içindeki payının yıllar itibarıyla artış eğilimi de korundu. 2014 yılında sektörde yüzde 23,2 olan kadın istihdam oranı, 2018 sonunda yüzde 24,0 seviyesine ulaştı. Şubat 2019 itibarıyla sanayi sektörü istihdam oranı yüzde 19,7 olurken kadınlarda işgücü katılım oranı yüzde 34 seviyesinde oldu.

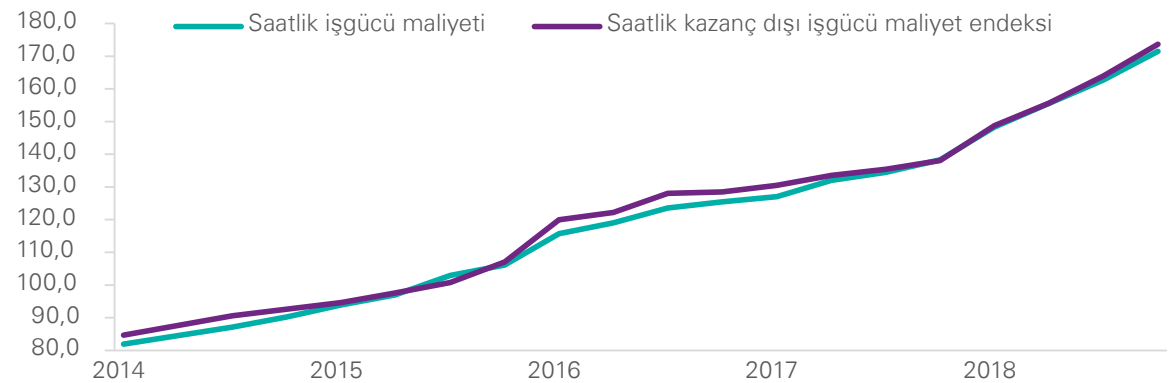
Sanayi sektörü istihdamı (milyon kişi)

Kaynak: TÜİK

Sektörde istihdam, üretimin artış hızına ve kapasite imkanlarına duyarlı olarak değişse de işgücü maliyetleri son yıllarda hızlı artışlar göstermeye başladı. Bunda asgari ücret artışlarının ve enflasyondaki yükseliş eğiliminin etkili olduğu görülüyor. 2019 için tespit edilen asgari ücret artışının yüzde 29 gibi yüksek bir oranda olmasıyla önümüzdeki dönemde sanayide işgücü maliyetlerinin hızlı artmaya devam edeceği tahmin ediliyor. Bunun da orta vadede sektörün karlılığı ve uluslararası rekabet üzerinde olumsuz etki yapabilecek bir unsur olacağı değerlendiriliyor. 2016 yılında ortalama yüzde 21 artan saatlik işgücü maliyeti, 2017 yılında yüzde 9,9 ile sınırlı arttı. Ancak 2018 yılında işgücü maliyetleri ortalama yüzde 19,9 artışla sektörü zorlayan bir unsur oldu. Mart 2019 itibarıyla işgücü ödemeleri bir önceki yılın aynı çeyreğine göre yüzde 20,9 artış gösterdi.

Sanayi sektörü işgücü maliyetleri (2015=100)

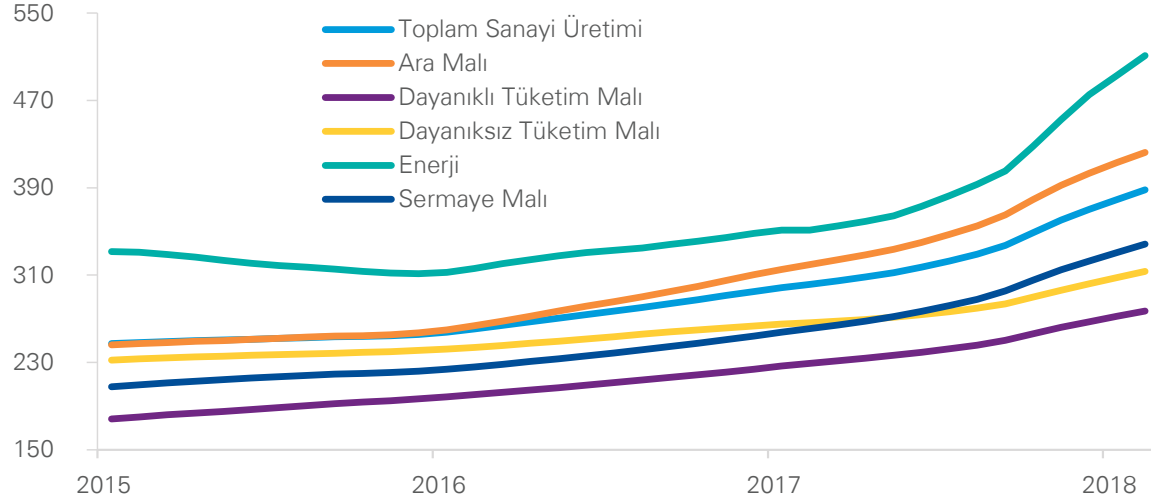

Kaynak: TÜİK

Yurtiçi ve yurtdışı maliyetler

İşgücü maliyetlerindeki yüksek artışın yanında endüstriyel üretimde yurtiçi ve yurtdışında genele yayılan üretim maliyet artışları görülüyor. Önceki yıllarda küresel bazdaki deflasyonist ortamın da desteği ile düşük kalan üretim maliyetleri, yurtiçinde 2018 yılında ortalamada bir önceki yıla göre yüzde 27,0 oranında arttı. En sert artış yüzde 40,3 ile enerji grubunda yaşandı.

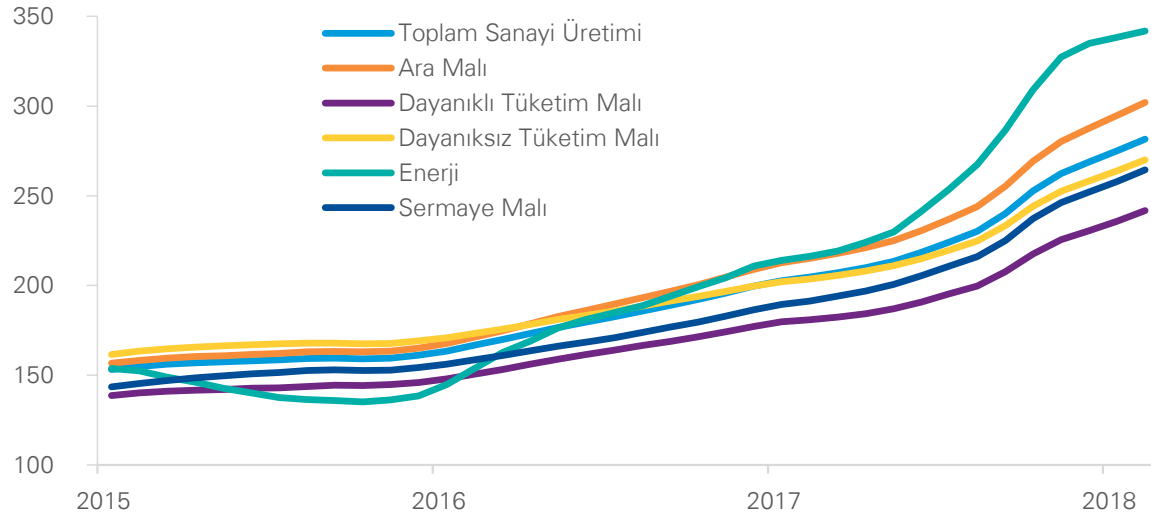
Yurtiçi 12-aylık ortalama ÜFE (2003=100)

Kaynak: TÜİK

Döviz kurlarındaki hızlı yükselişlerin etkisiyle, yurt içinde üretilip, ihraç edilen malların üretici fiyatlarındaki değişimi ölçen yurt dışı üretici fiyat endeksi 2018 yılında ortalamada yüzde 35,7 oranında arttı. Yurtdışı enerji grubundaki ortalama artış ise yüzde 58'i buldu.

Yurtdışı 12-aylık ortalama üfe (2003=100)

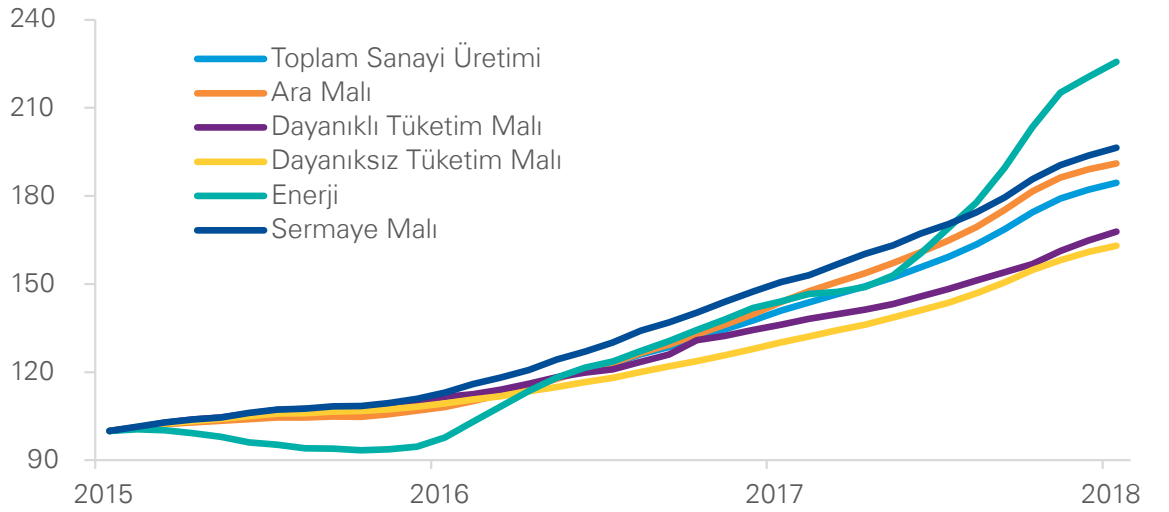

Kaynak: TÜİK

Sanayi sektörü ciro

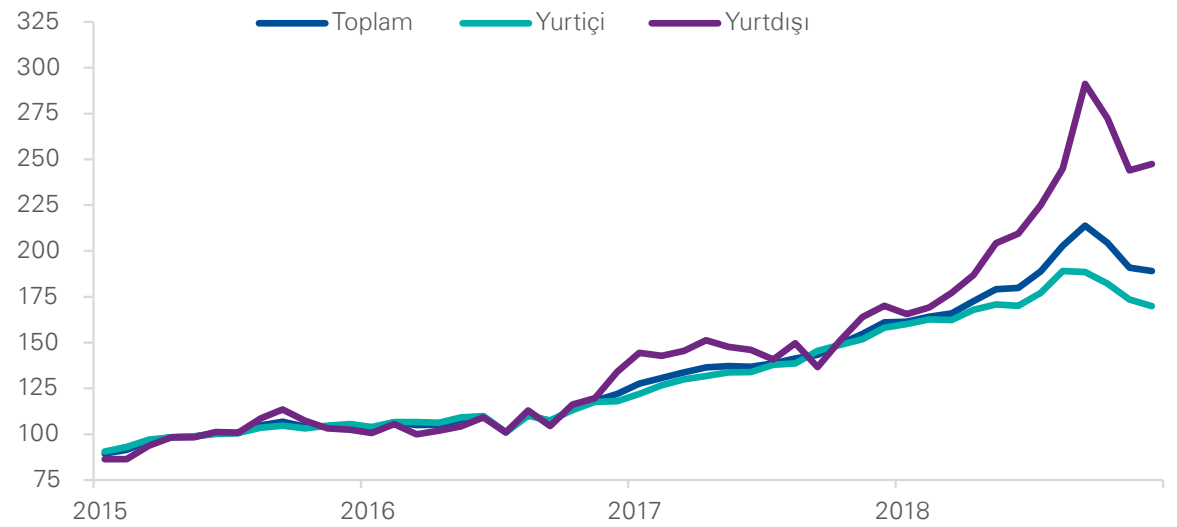
Türkiye’de endüstriyel üretimdeki yüksek maliyet artışlarına karşın 2018 sonlarına kadar talebin gücünü koruması ve döviz kurlarındaki yükseliş eğilimi sayesinde, sektör yüksek ciro artışı yakalayarak genel itibarıyla karlılığını koruyabilmişti. 2018 sonlarına gelindiğinde ise işgücü ve diğer üretim maliyetlerinde hızlı artışlar yaşanırken, bazı alt sektörlerde ciro artışları yavaşlamaya başladı. Enerji gibi bazı sektörlerde ise ciro artışları hız kazandı. Cironun yurtiçi ve yurtdışı dağılımı ise yüksek döviz kurlarının toplam cirodaki güçlü sonuçlarda etkili olduğunu gösteriyor. Mart 2019 itibarıyla, takvim etkilerinden arındırılmış sanayi ciro endeksi, bir önceki yılın aynı ayına göre %25,8 oranında artış gösterdi. Şubat ayıyla karşılaştırıldığında artış %5,3 oranında oldu.

Sanayi sektörü mevsimsellikten arındırılmış ciro endeksi (2015=100)

Kaynak: TÜİK

Sanayi sektörü ciro (2015=100)

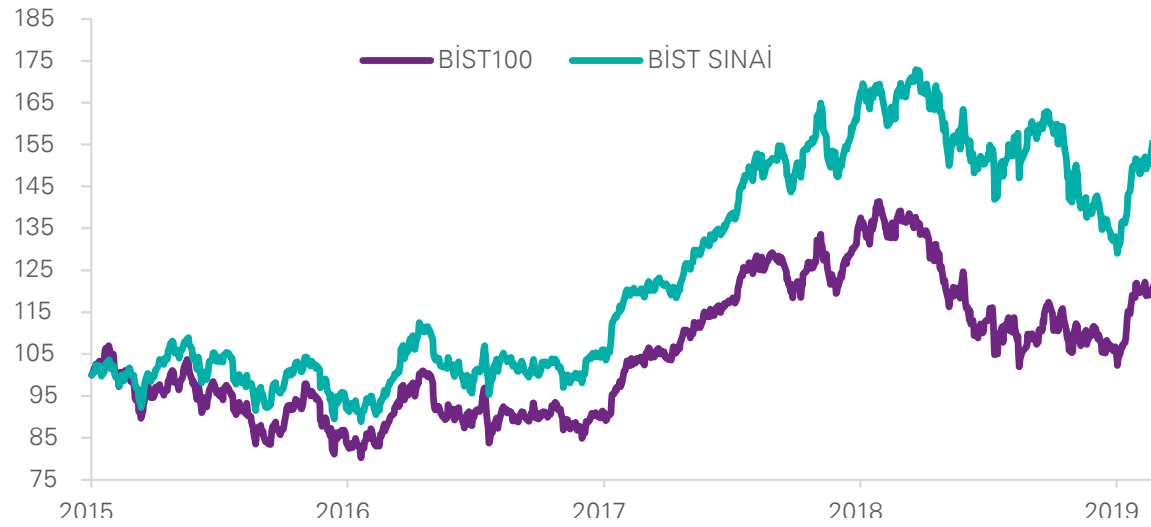

Kaynak: TÜİK

Hisse senedi performansları

Son yıllarda Türkiye sanayi sektörünün görünümündeki kırılganlıklara rağmen yüksek ciro artışları sayesinde hisse senetleri performansının genel endekslerden pozitif ayrıştığı görüldü. 2017 yılındaki endüstriyel üretimdeki güçlü performans, hisse senedi performanslarına da yansdı. Bu nedenle sanayi sektörü hisse senetleri endeksi 2017 yılında genel endeksin üzerinde bir performans ile yüzde 54,8 artış kaydetti. 2018 yılına gelindiğinde ise genel endekste yüzde 20,9'luk düşüşe karşın sanayi sektöründe yüzde 19,0'lık daha sınırlı bir kayıp yaşandı. 2019'un ilk iki ayında gözlenen yükseliş eğiliminde ise Borsa İstanbul 100 endeksindeki yüzde 14,5 artışa karşın, sanayi sektörü hisselerinde yüzde 17,5'lik artış dikkat çekti.

Hisse senedi performansları (2 ocak 2015=100)

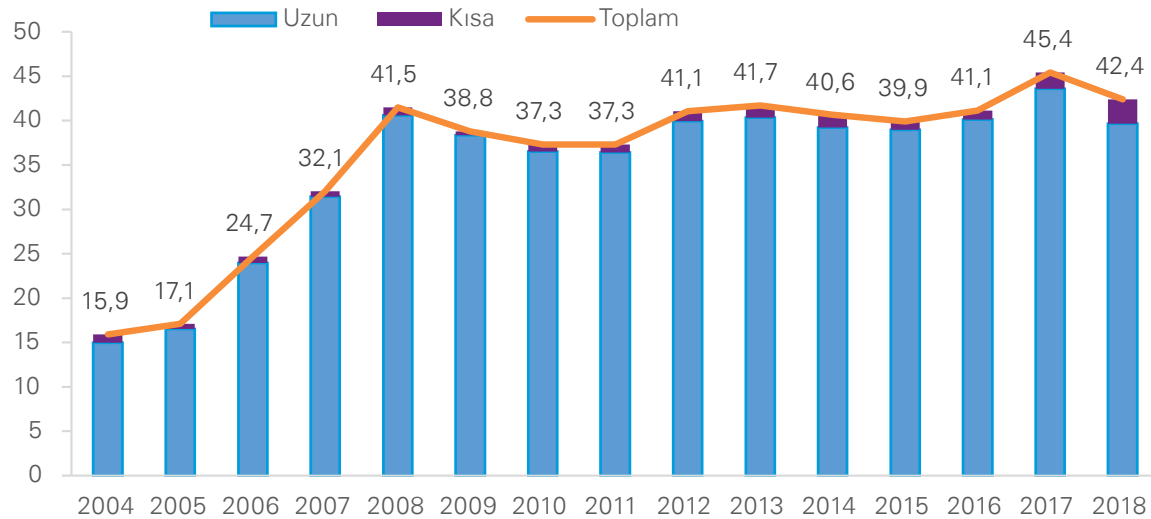

Kaynak: TCMB

Mali yapı-bankacılık sektörü kredileri, dış borçlar ve yabancı yatırımlar

Türkiye'de sermaye piyasalarının görece sığ olmasından dolayı diğer pek çok sektörde olduğu gibi sanayi sektöründe de bankacılık sektöründen sağlanan finansman ve dış borçlanma sektör için önem taşıyor. Sektörün bankacılık sektörü uzun vadeli kredileri içindeki payı 2019 ilk çeyreği itibarıyla 25,6 milyar dolar iken kısa vadeli borcu ise 2,3 milyar dolar.

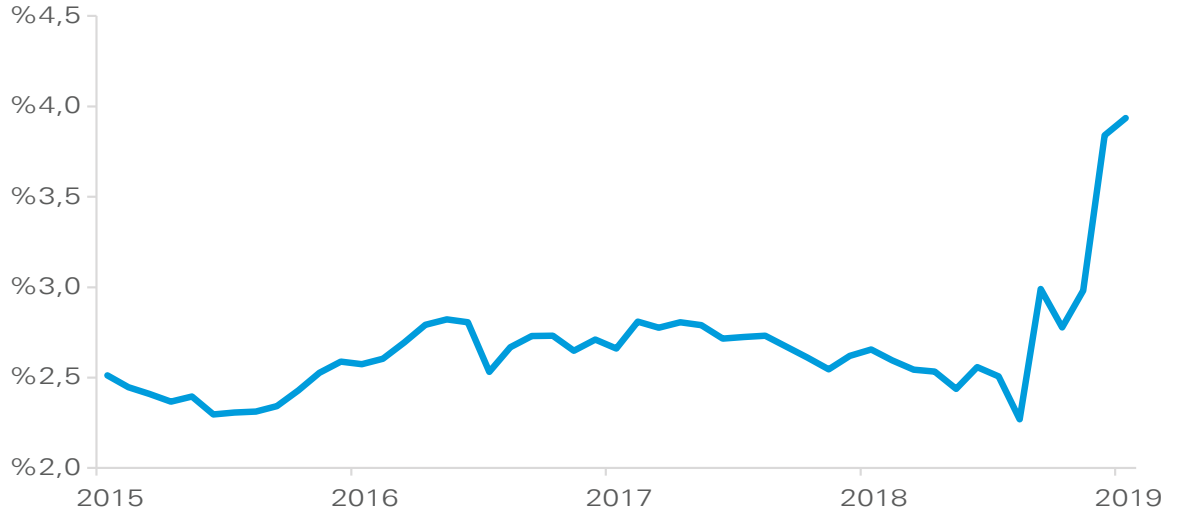
Sanayi sektörünün dış borcu

Kaynak: TCMB

Bununla birlikte, sektörün bankacılık sektöründen aldığı krediler içinde kısa vadelielerin payı son yıllarda azalmış olmasına rağmen diğer sektörlerle karşılaştırıldığında hala yüksek sayılabilecek bir seviyede. 2015 yılı başında sektörün toplam kredilerinin yaklaşık yüzde 40'ı kısa vadelilerden oluşuyordu. 2018 sonuna gelindiğinde ise bu oran yüzde 31,5'e geriledi. Bununla birlikte, talepteki kırılmalıkların yanında faizlerdeki yüksek seviyelerden dolayı artan finansman yükü sektörün bankacılık sektörüne olan yükümlülüklerini yerine getirmede zorluklarla karşılaşmasına neden oluyor. 2018 ilk yarıda yüzde 2,4 ile yüzde 2,7 arasında dalgalanan sektörün takipteki kredilerinin toplam nakdi kredilerine oranı, 2018 sonunda yüzde 3,8'e yükseldi. 2019 Ocak sonunda ise yüzde 3,9'a ulaştı.

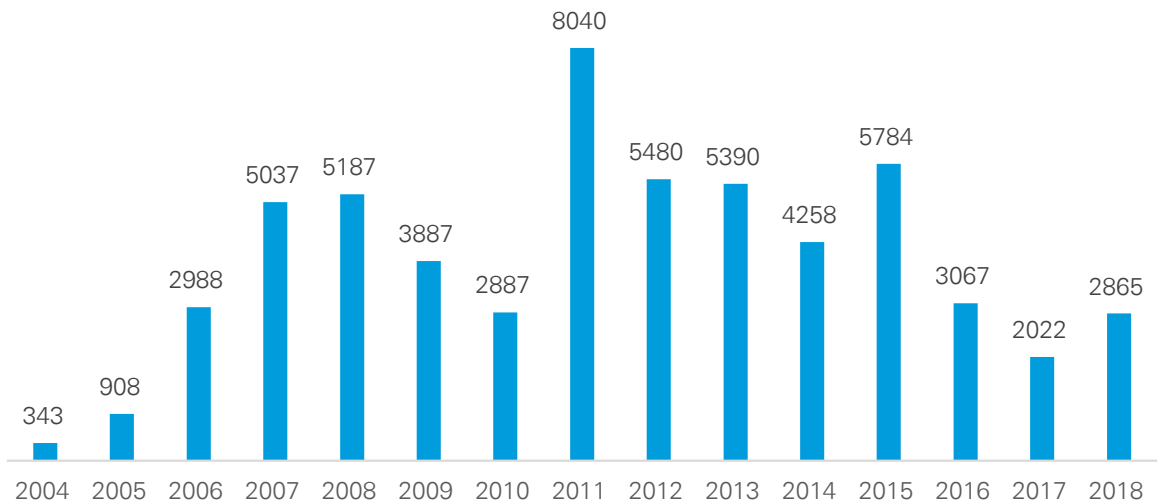
Endüstriyel üretimin takipteki kredilerinin toplam nakdi kredilerine oranı

Kaynak: BDDK

Borçlanmanın yanında Türk sanayi sektörü yabancı yatırımcının ilgisini çeken de bir sektör özelliği taşıyor. 2004-2018 arasında yabancıların sektöre doğrudan yatırım girişi 58 milyar doların üzerinde gerçekleşti. Bununla birlikte, yurtdışı yerleşiklerin toplamdaki 29,7 milyar dolarlık hisse senedi yatırımlarının 8,7 milyar dolarlık kısmı da yine bu sektördeki şirketlerde bulunuyor. Diğer bir ifadeyle sektör sadece üretim yapısı ve pazar açısından değil, sermaye yapısı olarak da yurtdışı ile güçlü bir bağa sahip bir sektördür.

Doğrudan yabancı yatırım girişleri (milyon dolar)

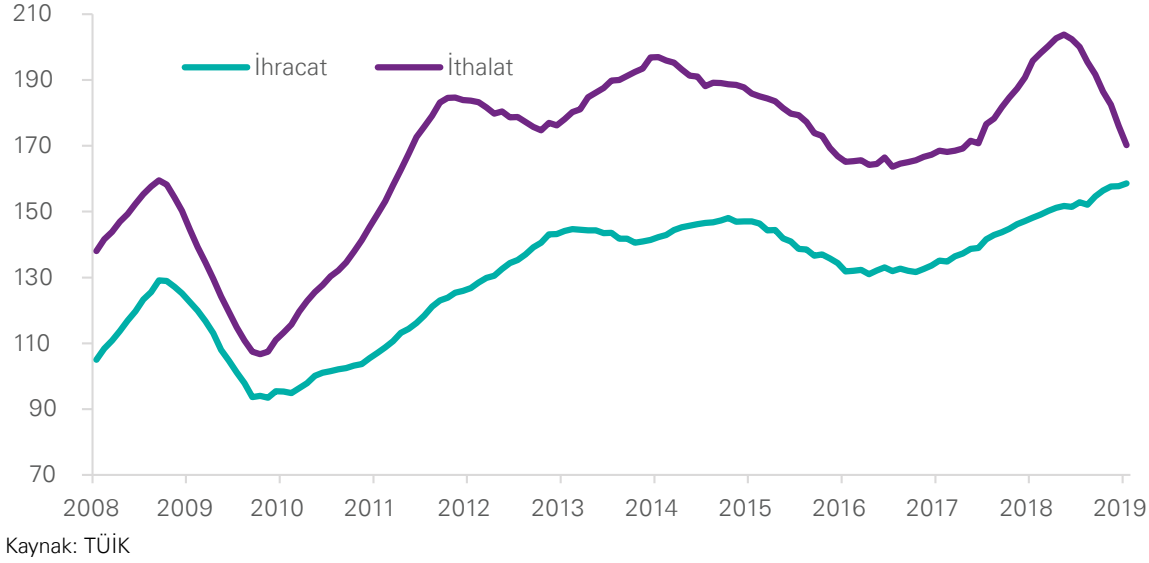

Kaynak: TCMB

Dış ticaret

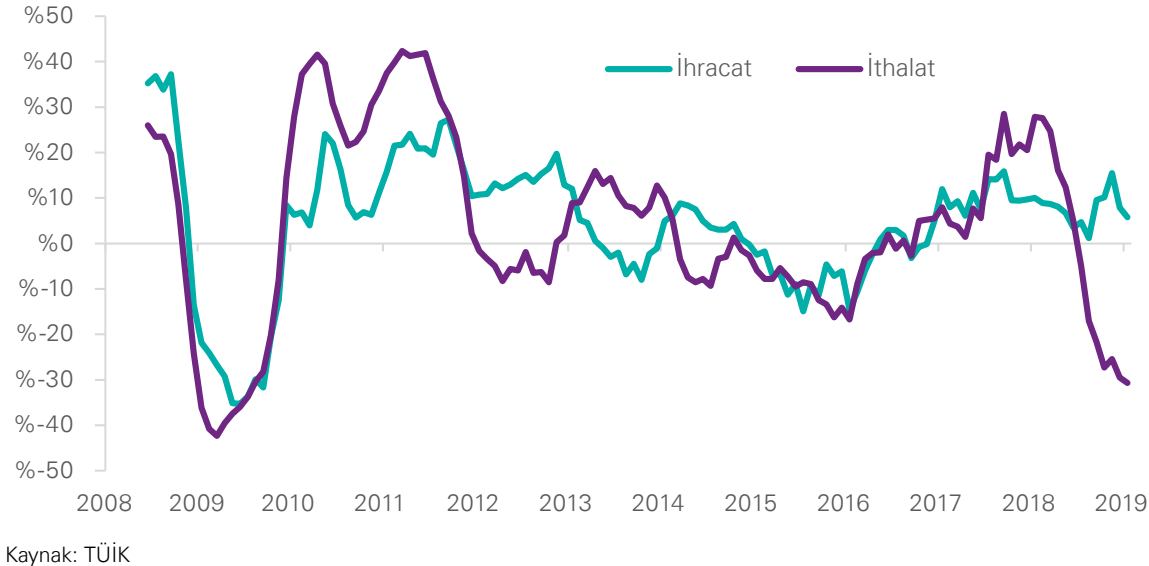
Türkiye’de gerek ihracat gerekse ithalatta endüstriyel ürünler tüm dünyada olduğu gibi büyük bir paya sahiptir. Türkiye’nin 2018 yılındaki toplam 168 milyar dolar tutarındaki ihracatının yüzde 93,9’una karşılık gelen 158 milyar dolarlık ihracatını endüstriyel ürünler oluşturuyor. Buna karşılık 223 milyar dolar olan toplam ithalatının ise yüzde 78,9’una denk gelen 176 milyar dolar seviyesinde sanayi ürünleri ithalatı bulunuyor. 2019 yılı ilk çeyreğinde, toplam ihracat 56 milyar dolar olurken toplam ithalat 66 milyar dolar oldu.

Endüstriyel ürünlerde dış ticaret (12-aylık toplam, milyar dolar)

Faizler ve döviz kurlarındaki dalgalanmalar iç talepte kırılgan bir seyre neden olurken, uzun vadede Türkiye’nin sanayi ürünleri ithalatı da çok daha oynak bir seyir izliyor. Buna karşın TL’deki düşük seviyeler, küresel tedarik zincirindeki yerimiz, ticaret ortaklarımızdaki pozitif hava ve son yıllarda küresel ticaretteki canlılık Türkiye’nin sanayi ürünleri ihracatını destekliyordu. Ancak yakın dönemdeki gelişmeler nedeniyle Türkiye’nin sanayi ürünleri ihracatını daha çok TL’deki düşük seviyeler ve Türk sanayinin küresel tedarik zincirindeki yeri destekliyor. Buna karşın dünya ticaretindeki zayıflama ve Euro Bölgesi ekonomilerindeki kırılganlık, sanayi ürünleri ihracatını ve üretimi olumsuz etkiliyor.

Endüstriyel ürünlerde dış ticaret (yıllık değişim, 3-aylık ortalama)

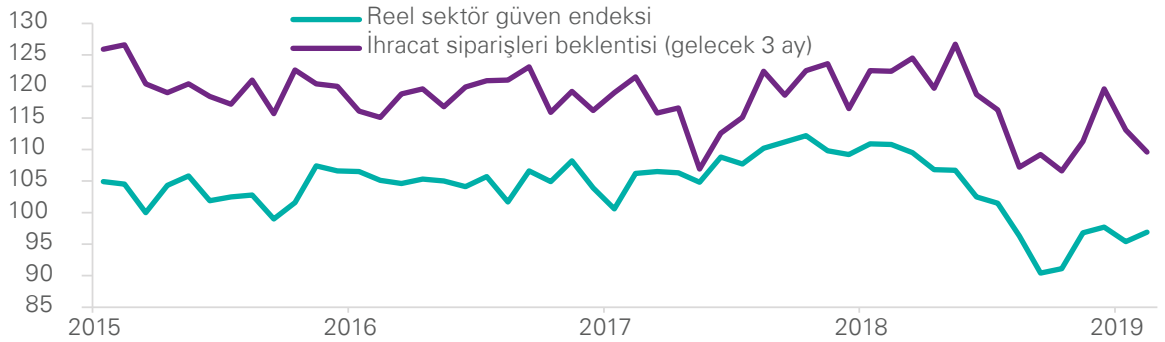
Sektöre ilişkin öncü veriler

2018 başında küresel ekonomideki ticaret savaşları ve jeopolitik gerilimler kaynaklı belirsizlikler nedeniyle ihracat siparişleri beklentileri dalgalı bir seyir izledi. Bu nedenle de Türkiye’de sanayi sektörü ivme kaybetmeye başladı. Bununla birlikte yurtiçi finansal koşullardaki sıkılaşma ile iç talepteki zayıflamanın derinleşmesiyle reel sektörde güven kaybı da hızlandı. Böylece mevsimsellikten arındırılmış reel sektör güven endeksi 2018 yaz aylarında üç yıl sonra ilk kez 100 seviyesinin altına, 96,3’e geriledi. Eylül ayında 90,4 ile dip yaptıktan sonra ise dalgalı bir seyir izlemeye devam etti.

Her ne kadar küresel ticaret ile ilgili atmosfer çok destekleyici olmasa da Türkiye’de son dönemde ihracat siparişlerine yönelik beklentilerin hala güçlü olduğu görülüyor. Bunda maliyet unsurlarındaki artışın kar marjlarını azaltmasına rağmen TL’nin düşük seviyeleri, temel etken olarak değerlendiriliyor. 2019 Şubat itibarıyla hala 100 seviyesinin üzerinde, 109,6 değerini alan gelecek 3 aya ilişkin ihracat beklentileri endeksi genel endekste düşüşü de sınırlandırmasına rağmen Mayıs 2019 itibarıyla, bir önceki aya kıyasla 6,6 puan azalarak 98,9 seviyesinde kaldı.

Reel sektör güven endeksinde düşüşün sınırlı kalması ve ihracatın sınırlı bir zayıflama göstermesinin desteği ile kapasite kullanım oranı da yakın dönemde dengelenme sürecine girdi. Mevsimsellikten arındırılmış verilere göre 2018 Kasım’da yüzde 73,7’ye kadar düşen imalat sanayi kapasite kullanım oranı, sonrasında bir miktar toparlandı. Şubat 2019 itibarıyla yüzde 74,1 seviyesindeki imalat sanayi kapasite kullanım oranının hesaplandığı ankete katılanlar, bu durumun büyük ölçüde talep yetersizliğinden kaynaklandığını belirtiyorlar. İkinci sırada hammadde ve ekipman yetersizliği üretimi kısıtlayan faktör olarak görülürken, mali imkansızlıklar da yüzde 10’un üzerinde bir paya sahip olmaya başladı. Mayıs 2019 itibarıyla 1,3 puan yükselerek 76,3 seviyesine gelmesi ise olumlu bir tablo çiziyor.

İktisadi yönelim anketi (mevsimsellikten arındırılmış)

Kaynak: TCMB

İktisadi yönelim anketi (mevsimsellikten arındırılmış)

Kaynak: TCMB

Önemli sektör oyuncuları

Türkiye'nin en büyük endüstriyel üreticileri geleneksel olarak çok değişmezken, söz konusu firmaların bir diğer özelliği de en aynı zamanda en büyük ihracatçı olmalarıdır. ISO 500'ün 2018 yılında en büyük kuruluşu, 79,0 milyar TL'lik üretimden satışlarıyla Tüpraş olurken, Ford Otomotiv 31,0 milyar TL'lik üretimden satışlarıyla ikinciliği korudu. Üçüncü sırada ise bir kez daha Toyota Otomotiv 23,6 milyar TL üretimden satışlarıyla yer aldı. Söz konusu şirketlerin ikisi ise yine aynı şekilde en çok ihracat yapan firmalar olarak karşımıza çıkıyor. 2018 yılında Ford en çok ihracat yapan firma olurken, Toyota onu takip etti.

2018 Yılı'nın en büyük 10 sanayi kuruluşu

2018'deki Sırası	2017'deki Sırası	Kuruluş	Üretimden satışlar (milyar tl)
1	1	Tüpraş	79,0
2	2	Ford	31,0
3	3	Toyota	23,6
4	4	Oyak-Renault	20,2
5	4	Tofaş	17,1
6	6	Arçelik	16,5
7	7	İskenderun Demir ve Çelik	15,7
8	8	Ereğli Demir ve Çelik	13,7
9	9	İçdaş Çelik	11,9
10	10	Hyundai Assan	11,0

2018 Yılı'nın en büyük 10 sanayi kuruluşu (ihracat)

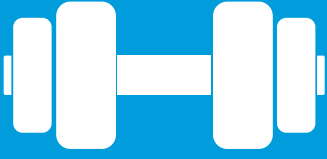
2018'deki Sırası	2017'deki Sırası	Kuruluş	İhracat (milyar tl)
1	1	Ford	5,7
2	2	Toyota	4,3
3	4	Oyak-Renault	3,3
4	3	Tofaş	3,0
5	5	Tüpraş	2,5
6	7	Arçelik	2,0
7	6	Hyundai Assan	1,9
8		-	-
9		-	-
10	12	1içdaş Çelik	1,1

Kaynak: ISO 500, 2018

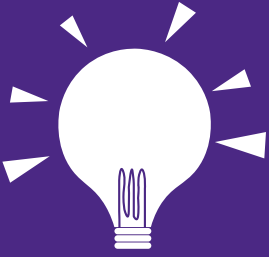
Endüstriyel üretim durum analizi

Güçlü yönler

- Endüstriyel üretime yönelik hükümetin yatırım ve istihdam teşvikleri
- Üretim ve ihracatta geniş pazar çeşitliliği
- Yüksek ihracat potansiyeli
- İç ve dış müşteri tabanının sürekli genişlemesi
- Sanayi ve üniversite işbirliklerindeki artış
- Gelişmiş ekonomilerle güçlü ve uzun süreli ticari ilişkiler

Fırsatlar

- İleri teknolojik gelişmelere önem verilerek gelişmekte olan ekonomiler arasında öne çıkılabilir
- Ortadoğu ve Afrika pazarlarının düşük yoğunluklu teknolojiler için hala imkan sağlaması
- Türkiye'nin yüksek yatırım ihtiyacının sürmesi
- Yerli otomobil ve güçlü potansiyel iç talep
- Türkiye'nin jeopolitik konumu ve küresel tedarik zincirindeki önemi
- KOBİ, girişim, AR-Ge gibi konu başlıklarına yönelik desteklemeler

Zayıf yönler

- Kısa vadeli makroekonomik zorluklar ve küresel belirsizlikler
- Üretimde standardizasyon sorunları ve düşük ve düşük-orta teknoloji yoğunluğu
- Birkaç sektör dışında yetişmiş işgücü eksikliği
- İşletme maliyetlerinin yüksekliği ve işletme sermayesi ihtiyacı
- Yüksek dış borcun döviz kuru çalkantısına sektörü kırılgan kılması

Tehditler

- Jeopolitik riskler
- Makroekonomik dengesizliklerin yeniden bozulması
- Finansal piyasalardaki dalgalanmanın yeniden artması
- Endüstriyel üretim kuruluşlarının yüksek finansman giderleri
- Gelişmekte olan ekonomilerin kendi aralarındaki rekabet
- Küresel ticarete korumacı eğilimler

Projeksiyonu

Sektör bugüne kadar verimlilik artışları ve maliyetleri sınırlama konusunda altın çağ yaşarken, 2018 yılında ortaya çıkan eğilimler endüstriyel üretimde görünümü olumsuz etkiliyor. Bununla birlikte, Türkiye’de faizlerin bulunduğu yüksek seviye ve iç talepteki zayıflık, endüstriyel üretimi içeriden sıkıştıran unsurlar olarak görülüyor. Dolayısıyla Türkiye’de iç talebin mevcut potansiyeli ve ileride genişleyebilecek talep koşullarının sanayi üretiminin kendi başına toparlanması için yeterli olmayabileceği düşünülüyor. Bu nedenle ticaret savaşlarının ne zaman sona ereceği büyük önem taşıyor.

Dünya ticaretinde ise sorunların ikinci çeyrekte geride bırakılacağı varsayılıyor. Dolayısıyla 2019’un ikinci yarısında küresel ticaret ve sanayi üretiminde bir toparlanma beklentisi bulunuyor. Bu durumda Türkiye’nin jeopolitik konumu ve küresel üretim sürecindeki yerinden dolayı büyük kazanımlar elde edebileceği düşünülüyor.

Üretimde dış pazarlara duyarlılık sayesinde sektör, oluşan maliyet artışlarını yüksek döviz kurları sayesinde absorbe edebilme kabiliyetine sahip. Önümüzdeki dönemde, ticaret savaşları sona erse de Fed politikalarına yönelik belirsizliklerle döviz kurları yine yükselebilir. Böyle bir durumda da sanayi sektörü firmaları, cirolarını artıracak ve mali yapılarını iyileştirebileceklerdir. Ancak yüksek asgari ücret artışları sektörün fiyat ve maliyet avantajlarını sınırlıyor. 2019 başında yapılan asgari ücret ayarlaması nedeniyle firmaların maruz kaldığı artışlar, özellikle iç pazara üretim yapan firmaları zora sokuyor.

Bu dinamikler ışığında, Türkiye sanayi sektörü açısından küresel ticaret ve jeopolitik gerilimlerin kritik önem taşıdığı söylenebilir. İngiltere’nin Brexit süreci ve AB’den anlaşma sağlanamadan ayrılma ihtimali Türkiye’nin ihracatını artırması ve sanayi üretimini yeniden hızlandırması önünde, eğer iki ülke arasında bir serbest ticaret anlaşması yoluna gidilmez ise bir engel oluşturabilir. Bu iki konuda genel olarak dünyayı ve özel olarak Türkiye’yi etkileyecek ilave bir olumsuzluk yaşanmaz ise ikinci yarı ile birlikte sanayi üretiminin toparlanması beklenebilir. Aksi takdirde dünya genelinde derinleşebilecek ticaret savaşları, Türkiye’de endüstriyel üretimi sınırlayacak birinci faktör olabilir.

Yanı sıra müteahhîtlik gibi çok sayıda sanayi dalını tetikleyen bir alanda, geçmiş yıllara ilişkin yaşanan göreceli yavaşlama eğilimi de endüstriyel iş sahalarında kendisini hissettirecek. İnşaata çalışan endüstrilerin dış pazarlara yönelik kabiliyeti yüksek olanların gelişmelerden daha az zararlı çıkacağı ise bir gerçek.

İletişim:

Hakan Ölekli

Endüstriyel Üretim ve
Otomotiv Sektör Lideri,
Şirket Ortağı
holekli@kpmg.com

Detaylı bilgi için:

KPMG Türkiye
Kurumsal İletişim ve
Pazarlama Bölümü
tr-fmmarkets@kpmg.com

İstanbul

İş Kuleleri Kule 3 Kat 2-9
34330 Levent İstanbul
T : +90 212 316 6000

Ankara

The Paragon İş Merkezi Kızılırmak Mah.
Ufuk Üniversitesi Cad. 1445 Sok. No:2
Kat:13 Çukurambar 06550 Ankara
T: +90 312 491 7231

İzmir

Heris Tower, Akdeniz Mah. Şehit Fethi Bey
Cad. No:55 Kat:21 Alsancak 35210 İzmir
T: +90 232 464 2045

kpmg.com.tr

kpmgvergi.com

Bu dokümanda yer alan bilgiler genel içeriklidir ve herhangi bir gerçek veya tüzel kişinin özel durumuna hitap etmemektedir. Doğru ve zamanında bilgi sağlamak için çalışmamıza rağmen, bilginin alındığı tarihte doğru olduğu veya gelecekte olmaya devam edeceği garantisizdir. Hiç kimse özel durumuna uygun bir uzman görüşü almaksızın, bu dokümanda yer alan bilgilere dayanarak hareket etmemelidir. KPMG International Cooperative ("KPMG International") bir İsviçre kuruluşudur. KPMG ağına üye olan bağımsız firmalar, KPMG International'a bağlıdır. KPMG International'ın müşterilere sunduğu herhangi bir hizmet yoktur. Hiçbir üye firmanın KPMG International'ı veya bir başka üye firmayı, aynı şekilde KPMG International'ın da hiç bir üye firmayı üçüncü şahıslar ile karşı karşıya getirecek zorlayıcı ya da bağlayıcı hiçbir yetkisi yoktur. Tüm hakları saklıdır.

© 2019 KPMG Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik A.Ş., KPMG International Cooperative'in üyesi bir Türk şirkettir. KPMG adı ve KPMG logosu KPMG International Cooperative'in tescilli ticari markalarıdır. Tüm hakları saklıdır. Türkiye'de basılmıştır.